

Валентина Лонгінівна ПОЛІЩУК

старший викладач,
викладач кафедри обліку і аудиту,
Національний університет водного господарства та природокористування
вул. Соборна, 11, м. Рівне, 33000, Україна
E-mail: p_walentina@mail.ru
Телефон: +380671514002

Інна Дмитрівна ЛАЗАРИШИНА

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і аудиту,
Національний університет водного господарства та природокористування
вул. Соборна, 11, м. Рівне, 33000, Україна
E-mail: in2003@ukr.net
Телефон: +380680507086

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ АНАЛІЗУ
НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ**

Поліщук, В. Л. Інформаційне забезпечення та завдання аналізу нематеріальних активів [Текст] / Валентина Лонгінівна Поліщук, Інна Дмитрівна Лазаришина // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2013. – Том 14. – № 3. – С. 180-186. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Обґрунтовано необхідність використання нематеріальних активів у різних їх формах для реалізації стратегій підприємства. Встановлено основну умову досягнення стратегічних цілей – ефективне управління нематеріальними активами. Шляхом причинно-наслідкового аналізу визначено роль і значення обліково-аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень щодо нематеріальних активів. Розроблено схему обліково-аналітичного забезпечення управління нематеріальними активами з урахуванням інформаційних запитів суб'єкта управління. Здійснено групування основних джерел інформації для аналізу нематеріальних активів за видами: нормативно-правові акти, внутрішньогосподарська документація, первинні облікові документи, фінансова, податкова, статистична звітність, технічна і технологічна документація, прогностно-фінансова документація, контрольно-вимірвальна документація, маркетингова інформація, методичне та програмне забезпечення, інша інформація. Ідентифіковано завдання аналізу для ефективного управління нематеріальними активами.

Ключові слова: економічний аналіз; нематеріальний актив; обліково-аналітична інформація; завдання аналізу; ефективність управління.

Валентина Лонгиновна ПОЛИЩУК

Инна Дмитриевна ЛАЗАРИШИНА

**ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ И ЗАДАЧИ АНАЛИЗА
НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ**

Аннотация

Обоснована необходимость использования нематериальных активов в различных их формах для реализации стратегий предприятия. Установлено основное условие достижения стратегических целей – эффективное управление нематериальными активами. Путем причинно-следственного анализа определена роль и значение учетно-аналитической информации для принятия управленческих решений по нематериальным активам. Разработана схема учетно-аналитического обеспечения управления

нематериальными активами с учетом информационных запросов субъекта управления. Осуществлена группировка основных источников информации для анализа нематериальных активов в разрезе: нормативно-правовые акты, внутрихозяйственная документация, первичные учетные документы, финансовая, налоговая, статистическая отчетность, техническая и технологическая документация, прогнозно-финансовая документация, контрольно-измерительная документация, маркетинговая информация, методическое и программное обеспечение, другая информация. Идентифицированы задачи анализа для эффективного управления нематериальными активами.

Ключевые слова: экономический анализ; нематериальный актив; учетно-аналитическая информация; задачи анализа; эффективность управления.

Walentyna Longinivna POLISHCHUK

Senior Lecturer,
Lecturer of Department of Accounting and Audit
National University of Water Management and Nature Resources Use
Soborna str., 11, Rivne, 33028, Ukraine,
E-mail: p_walentina@mail.ru
Phone: 8 0671514002

Inna Dmytrivna LAZARYSHYNA

Doctor of Sciences (Economics),
Head of Department of Accounting and Audit
National University of Water Management and Nature Resources Use
Soborna str., 11, Rivne, 33028, Ukraine,
E-mail: in2003@ukr.net
Phone: 068-05-07-086

INFORMATION SUPPORT AND TASKS OF ANALYSIS OF INTANGIBLE ASSETS

Abstract

The necessity of the intangible assets use at the various forms for the enterprise strategy realization is grounded. It is established that the main condition for strategic goals achieving is the efficient management of intangible assets. Due to causal analysis the role and significance of accounting and analytical information for decision-making on intangible assets are determined. The scheme of accounting and analytical maintenance of intangible assets including management subject information requests are worked out. It is systematized the main sources of information for the intangible assets analysis: normative legal acts, internal business documents, primary accounting documents, financial, tax, statistical reporting, technical and technological documentation, forecasting and financial documentation, control and measuring documentation, marketing information, methodological support and software and other information. The analysis tasks for the effective intangible assets management are identified.

Keywords: economic analysis; intangible assets; accounting and analytical information; tasks of analysis; effectiveness of management.

JEL classification: M400, M490, O340

Проведення економічного аналізу у ринкових умовах господарювання пов'язано із необхідністю підприємств в умовах жорсткої конкуренції оперативно реагувати на будь-які зміни факторів зовнішнього середовища, чітко прослідковувати зміни свого рейтингу на ринку серед конкурентів, оцінки позитивних і негативних тенденцій змін власної діяльності та діяльності підприємств-конкурентів з позиції інвесторів і кредиторів.

Для провадження ефективної фінансово-господарської діяльності необхідно володіти методикою аналізу основних економічних показників, а саме: ліквідності та платоспроможності підприємства, його фінансової

стійкості, визначення витрат, прибутку і рентабельності, ефективності інвестиційної діяльності тощо. Економічний аналіз допомагає вивчити взаємозв'язок між окремими факторами й вплив кожного з них на кількісні та якісні показники, виявити резерви в діяльності підприємства, активно вплинути на поліпшення його роботи, ухвалювати необхідні управлінські рішення.

Питання аналізу нематеріальних активів досліджувались у працях вчених: М. С. Абрютіна, М. І. Баканова [1], М. А. Болюха, В. З. Бурчевського, М. І. Горбатка, В. М. Івахненка, К. В. Ізмайлова, М. Я. Коробова, Л. А. Лахтіонової, Є. В. Мниха,

О. В. Олійник, П. Я. Поповича, І. Т. Райковської, Г. В. Савицької, М. Г. Чумаченка, М. І. Яцківа та інших.

Проте в сучасних умовах методика аналізу нематеріальних активів потребує уточнення, доповнення та інтерпретації з урахуванням трансформаційних процесів економіки країни та впливу факторів зовнішнього середовища. Подальшого вивчення потребує комплекс питань, пов'язаних з визначенням впливу якості інформаційного забезпечення на ефективність аналізу господарської діяльності, обґрунтованість прийняття управлінських рішень та пошук внутрішніх джерел економічного зростання підприємства. Недостатнє дослідження теоретико-методичних питань економічного аналізу нематеріальних активів визначило вибір теми статті, її актуальність і значущість.

Мета статті полягає у дослідженні якості інформаційного забезпечення та його впливу на результативність аналізу нематеріальних активів з урахуванням потреб управління.

Склад, зміст і якість інформації, яка залучається до аналізу, мають визначальну роль у забезпеченні дієвості аналізу господарської діяльності, який не обмежується тільки економічними даними, а широко використовує технічну, технологічну та іншу інформацію [2, с. 70].

Міжнародний досвід ведення господарської діяльності показує, що конкурентна боротьба йде не стільки за володіння матеріальними чи нематеріальними цінностями, скільки за здатність до розробки та впровадження інновацій організаційного, комерційного і технологічного характеру.

Ефективне стратегічно орієнтоване функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки неможливе без використання нематеріальних активів у різних їх формах. Вагомою умовою забезпечення такої ефективності є управління нематеріальними активами. Ефективне управління нематеріальними активами як цілісної сукупності інтелектуальних ресурсів дозволить суб'єкту господарювання активізувати процеси виробництва та використання інновацій на підприємстві.

Основна проблема управління нематеріальними активами в Україні пов'язана з їх класифікацією, обліком і методами ідентифікації. Це обумовлено тим, що власники не звертають достатню увагу на управління нематеріальними активами. Відсутність належної практики обліку нематеріальних активів істотно знижує фінансову стійкість підприємств, у результаті чого вони

стають вразливими. Якщо за показник ефективності функціонування підприємства брати її вартість, то можна стверджувати, що українські підприємства значною мірою недооцінені, оскільки не врахована вартість їх нематеріальних активів.

Поряд з обліковим, аналітичне забезпечення створює необхідні передумови для прийняття виважених та своєчасних рішень щодо формування складу, структури нематеріальних активів, їх руху та використання. Аналіз господарської діяльності проводиться з використанням системи економічної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Будь-яка методика аналізу передбачає інформаційні потреби, а не наявний інформаційний ресурс. Якщо чинна інформаційна база не допомагає проводити якісний економічний аналіз через нестачу чи необ'єктивність даних, необхідну та достатню інформацію треба отримати будь-якими способами [3, с. 196].

Так обліково-аналітична інформація є основою для прийняття рішень з організації, планування й регулювання господарської діяльності підприємства. Особливості облікової інформації залежать від виду обліку, форми бухгалтерського обліку, від методів формування інформації, а при машинній обробці – алгоритму виконання господарських операцій. Лише на основі якісної оцінки регламентованої інформації можна визначати її необхідність, а за характеристиками цієї інформації розглядати варіанти її достатності тощо [3 с. 193].

Особливістю облікової (бухгалтерської) інформації є її точність. Вона відображає події, що відбулися в минулих періодах. Тому її якість залежить від того, наскільки можливо зменшити розрив між подіями, що вже відбулися, і відображенням їх у бухгалтерському обліку на підставі первинних документів.

Аналітична інформація відрізняється від облікової. Дані для аналізу беруть з одного або кількох джерел економічної інформації (планової, облікової, нормативної, прогнозної). Первинне формування такої інформації залежить від різних причин, основними з яких слід вважати вид аналізу господарської діяльності, а також цілі аналізу та його завдання. Облікова та аналітична інформація мають бути релевантними, тобто відповідати вимогам розв'язання відповідних функціональних управлінських завдань [4, с. 139].

При розробці методики комплексного ретроспективного аналізу нематеріальних активів слід обов'язково враховувати напрями використання відповідної аналітичної інформації (рис. 1).

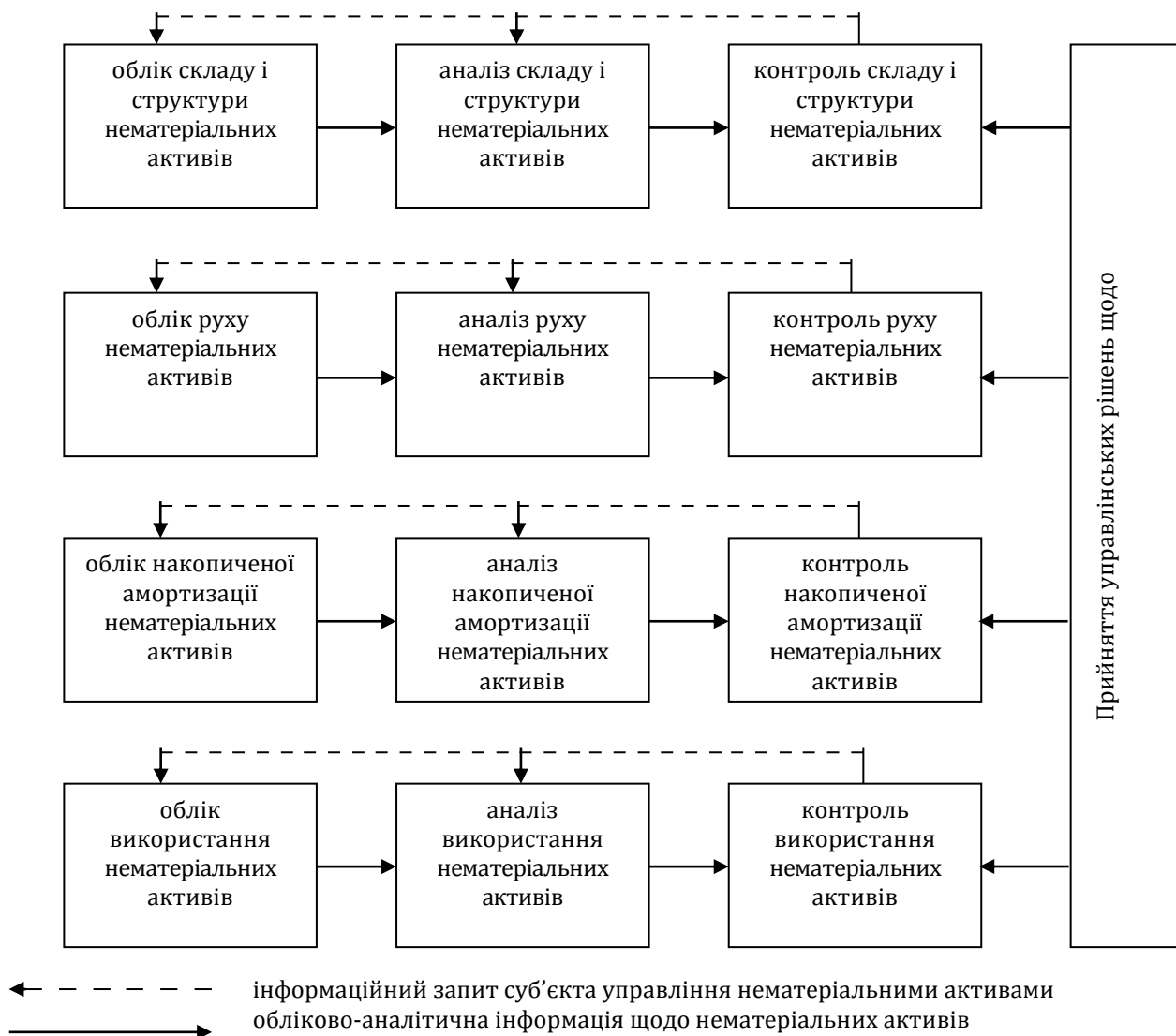

Рис. 1. Схема обліково-аналітичного забезпечення управління нематеріальними активами

Як видно з рис. 1, аналітична інформація щодо нематеріальних активів необхідна для управління багатьма об'єктами, процесами і видами діяльності.

Аналіз нематеріальних активів може бути представлений окремим структурно-відокремленим блоком або складати частину окремих блоків у системі комплексного економічного аналізу. Істотний внесок у розробку основ системи комплексного економічного аналізу внесли М. І. Баканов і А. Д. Шеремет у фундаментальній роботі з теорії економічного аналізу [1]. Однією з умов забезпечення комплексності економічного аналізу є використання значного числа джерел інформації, що забезпечує повне висвітлення всіх аспектів предмета дослідження.

Основні джерела інформації, що використовуються для аналізу нематеріальних активів, подано у таблиці 1.

У наш час інформаційна база економічного аналізу нематеріальних активів багатогранна, це і нормативна документація, і бухгалтерська, і маркетингова і т. і.

Кожній задачі економічного аналізу нематеріальних активів відповідає своя інформаційна база, що необхідно враховувати при здійсненні процедур економічного аналізу.

Оцінка якості інформації, використовуваної в аналізі нематеріальних активів свідчить про те, що найбільш повно всім вимогам, висунутим до інформаційного забезпечення нематеріальних активів, відповідають: нормативна документація, первинні документи з обліку нематеріальних активів, бухгалтерська, податкова, статистична звітність, прогнозно-фінансова документація, а найменше – маркетингова та інша інформація, у зв'язку з великою часткою її суб'єктивності.

Інформаційне забезпечення знаходиться у взаємозв'язках і взаємозалежностях із завданнями

аналізу нематеріальних активів.

Для того, щоб встановити основні завдання аналізу нематеріальних активів, потрібно

насамперед визначити перелік завдань системи управління щодо них.

Таблиця 1. Групування джерел інформації для аналізу нематеріальних активів

Джерела інформації	Перелік документів
Нормативно-правові акти	Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5], П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [6], План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкція по його застосуванню
Внутрішньогосподарська документація	Робочий план рахунків бухгалтерського обліку, наказ про облікову політику підприємства, накази про призначення комісії щодо операцій з нематеріальними активами, дані про зміну інтелектуального капіталу, дані про величину (вартість) нематеріальних активів у вартості придбаних підприємств
Первинні документи з обліку нематеріальних активів	Акт уведення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-1), Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-2), Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-3); Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-4) [5].
Бухгалтерська, податкова, статистична звітність	Баланс (Звіт про фінансовий стан): форма № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід): форма № 2, Звіт про рух грошових коштів: форма № 3 (за прямим методом) і форма № 3-н (за непрямим методом), Звіт про власний капітал: форма № 4, Примітки до фінансової звітності: форма № 5. [6]
Технічна та технологічна документація	Відомості технічного стану нематеріальних активів, технологічні карти, карти бізнес-процесів
Прогнозно-фінансова документація	Бізнес-плани, техніко-економічне обґрунтування, листи котирувань, дані про емісію цінних паперів
Контрольно-вимірювальна документація	Аудиторські висновки, акти проведення інвентаризацій, акти податкових та інших перевірок
Маркетингова інформація	Дані маркетингових досліджень, інформація ЗМІ
Методичне та програмне забезпечення	Ліцензії, програмне забезпечення, бази даних
Інша інформація	Інформація, отримана з інтернет-ресурсів, дані консалтингових компаній, інсайдерська інформація

До числа основних завдань аналізу нематеріальних активів І. Т. Райковська зараховує:

- аналіз структури та динаміки нематеріальних активів, їх відповідності вимогам технічного прогресу та оптимальним параметрам виробництва;
- визначення рівня використання нематеріальних активів і факторів, що на нього впливають;
- виявлення резервів підвищення ефективності використання нематеріальних активів [7].

Т. М. Банасько та І. Тарасюк виокремлюють значно більше завдань аналізу нематеріальних активів:

- обсягу і динаміки;
- аналіз структури і стану нематеріальних активів за видами, термінами використання та правової захищеності;
- аналіз доходності (рентабельності) і фондодідачі нематеріальних активів;
- аналіз ліквідності нематеріальних активів і рівня ризику вкладення капіталу в нематеріальні активи [8-9].

На нашу думку, для реалізації управлінських рішень необхідно уточнити і доповнити перелік завдань аналізу нематеріальних активів за такими напрямками:

- для інформаційних потреб управління активами;
- для інформаційних потреб управління потенціалом підприємства;
- для інформаційних потреб управління капіталом підприємства;
- для інформаційних потреб антикризового управління підприємством;
- для інформаційних потреб управління інвестиціями підприємства;
- для інформаційних потреб управління витратами підприємства;
- для інформаційних потреб управління грошовими потоками підприємства;
- для інформаційних потреб управління інвестиційною діяльністю;
- для інформаційних потреб управління операційною діяльністю.

У процесі управління власне нематеріальними активами варто використовувати вищевказані напрямки аналізу, що забезпечить комплексну інформаційну базу прийняття управлінських рішень.

Реалізація завдань уможливується шляхом використання багатьох видів і напрямів аналізу, як-от: поточного, ретроспективного, коефіцієнтного, фінансового, факторного, ситуаційного, економіко-правового та інших, які можуть застосовуватися як окремо, так і в сукупності, формуючи різносторонню системну оцінку нематеріальних активів.

Аналітична інформація щодо нематеріальних активів необхідна для управління багатьма об'єктами, процесами і видами діяльності.

Раціональне управління нематеріальними активами може допомогти підприємству:

- підвищити імідж та інвестиційну привабливість підприємства за рахунок капіталізації нематеріальних ресурсів;
- оптимізувати фінансово-господарську діяльність підприємства за рахунок використання можливостей низки облікових операцій з нематеріальними активами;
- захиститися від конкурентів за допомогою отримання монопольних прав на нову продукцію;
- отримати монопольні права на результати досліджень і розробок і придбати у правовласника дозвіл на продовження їх використання.

Сучасні економічні умови господарювання характеризують нематеріальні активи як один з найважливіших факторів виробництва продукції і підвищення ефективності діяльності підприємства. Тому раціональне управління нематеріальними активами буде сприяти виведенню підприємства з кризової ситуації. Відтак потребує подальшого удосконалення інформаційне забезпечення аналізу нематеріальних активів з урахуванням ідентифікованих завдань системи управління.

Список літератури

1. Баканов, М. И. Теория экономического анализа [Текст] / М. И. Баканов, М. В. Мельник, А. Д. Шеремет. – М. : Финансы и статистика, 2006. — 536 с.
2. Савицкая, Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Г. В. Савицкая. 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфра-М, 2009. – 536 с. – С. 70.
3. Мних, Є. В. Економічний аналіз [Текст] : підручник / Є. В. Мних. Затверджено МОН України. – К. : Знання, 2011. – 630 с. – С. 193,196.
4. Економічний аналіз [Текст] : навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с. – С. 139, 144.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
6. Нематеріальні активи [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8: наказ Міністерства України від 18 жовтня 1999 року № 242. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів [Електронний ресурс]: наказ Міністерства України від 22. 11. 2004 № 732. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
8. Загальні вимоги до фінансової звітності [Електронний ресурс] : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1: наказ Міністерства України від 07.02.2013 року № 73. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
9. Райковська, І. Т. Економічний аналіз забезпеченості та ефективності використання нематеріальних активів : методичний підхід [Текст] / І. Т. Райковська // Вісник ЖДТУ. – Економічні науки. – 2009. – №1(47). – С. 43-51.
10. Банасько, Т. М. Економічний аналіз використання нематеріальних активів: значення та методика здійснення [Текст] / Т. М. Банасько // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 4(50). – С. 11-16.
11. Тарасюк, І. Аналіз ефективності використання нематеріальних активів [Електронний ресурс] / І. Тарасюк. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

References

1. Bakanov, M. I. (2006). *Theory of economic analysis [Teoriya jekonomicheskogo analiza]*. Moscow: Finansy i statistika.
2. Savickaja, G. V. (2009). *Economic of enterprise analysis [Analiz hozhajstvennoj dejatel'nosti predprijatija]*. Moscow: Infra-M.
3. Mnykh, Y. V. (2011). *Economic analysis [Ekonomichniy analiz]*. Kyiv: Znannia.
4. Boliukh, M. A. (2003). *Economic analysis [Ekonomichniy analiz]*. Kyiv: KNEU.
5. Law, Supreme Council of Ukraine, № 996-XIV. *On Accounting and Reporting in Ukraine. [Zakon Ukrainy «Pro bukhholderskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini]*. (1999). Retrieved September 15, 2013, from : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
6. Order of the Ministry of Finance of Ukraine № 242. *Accounting regulation (standard) 8 "Intangible assets" [Polozhennia (standart) bukhholderskoho obliku 8 "Nematerialni aktyvy"]*. (1999). Retrieved September 15, 2013, from : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Order of the Ministry of Finance of Ukraine № 732. *About approval of standard forms of primary accounting of objects of intellectual property right as a part of intangible assets [Pro zatverdzhennia typovykh form pervynnoho obliku ob'ektiv prava intelektualnoi vlasnosti u skladi nematerialnykh aktyviv]*. (2004). Retrieved September 15, 2013, from : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
8. Order of the Ministry of Finance of Ukraine № 73. *National accounting regulation (standard) 1 "General requirements for financial reporting" [Natsionalne polozhennia (standart) bukhholderskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti"]*. (2013). Retrieved September 15, 2013, from : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
9. Raikovska, I. T. (2009). *Economic analysis of material supply and efficiency of the use of intangible assets: methodical approach [Ekonomichniy analiz zabezpechenosti ta efektyvnosti vykorystannia nematerialnykh aktyviv: metodychnyi pidkhid]*. Zhytomyr: Visnyk ZDTU. Ekonomichni nauky.
10. Banasko, T. M. (2010). *Economic analysis of the use of intangible assets: value and methodology of realization [Ekonomichniy analiz vykorystannia nematerialnykh aktyviv: znachennia ta metodyka zdiisnennia]*. Zhytomyr: Visnyk ZDTU. Ekonomichni nauky.
11. Tarasiuk I. (n. d.). *Analysis of efficiency of the use of intangible assets. [Analiz efektyvnosti vykorystannia nematerialnykh aktyviv]*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://www.rusnauka.com>.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2013 р.